

УДК 371.302

А. Марушкевич, д-р пед. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ**МОЛОДЬ І РІДНА УКРАЇНЬСЬКА МОВА: АКТУАЛЬНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ОГІЄНКА**

Розкриваються актуальні погляди Івана Огієнка щодо володіння молоді українською мовою. Звертається увага на якості, які формуються у молодих людей засобами рідної мови. Аналізуються рідномовні обов'язки окремих категорій фахівців. Наголошується на значенні володіння представниками національних меншин рідною та державною мовами. Зосереджується увага на важливості викладання рідною мовою навчальних дисциплін, культурі мови науково-педагогічного працівника, використанні педагогічної термінології. Вказується на важливість дотримання рідномовних обов'язків представниками української діаспори.

Ключові слова: Іван Огієнко, рідна мова, державна мова, рідномовні обов'язки, навчальні дисципліни, педагогічна термінологія, українська діаспора.

Постановка проблеми. Українська мова після проголошення незалежності України стала мовою державною, обов'язковою для застосування в усіх сферах суспільного життя. Вона згуртовує і організовує наш народ, має підтримку з боку держави щодо свого розвитку і застосування. Вивчення української мови активізувалося не лише в нашій державі, а й у інших країнах світу, особливо у тих, де готуються фахівці, які мають працювати в нашій державі. Особлива увага сьогодні звернена на правопис, граматику, словникову справу тощо. Значна увага приділяється рідномовній політиці в освітній сфері, "... створюється система безперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою" [4, с.3]. Відрадно, що сфера функціонування української мови та мов національних меншин на сьогодні значно розширилась, особливо в освітній, науковій, телерадіокомунікаційній галузях. Посилляється увага до застосування української мови у різномовних навчальних закладах, здійснюється сприяння розширенню їх мережі для представників національних меншин з поглибленим її вивченням (особливо в східних і південних регіонах) та підтримка видання нею навчальної, довідкової й художньої літератури. Державний статус української мови не зменшує прав іншомовних громадян у рідномовному спілкуванні, оскільки через рідну мову кожна особистість самостверджується і самореалізується, задовольняючи свої потреби в накопиченні знань, сприйнятті й осмисленні нових цінностей тощо. Українська мова є рідною для переважної частини населення держави. Виходячи з цього, хочеться наголосити на внеску у її розвиток, дослідження змін та вплив на поширення серед українців усього світу визначних вітчизняних діячів, які були знавцями справи, володіли різними мовами, бували в багатьох державах і мали чітку позицію щодо рідномовного забезпечення освітнього процесу. Серед них вирізняється постать Івана Огієнка (1882 – 1972), який зробив великий внесок у справу українськомовної освіти в Україні і діаспорі.

Метою публікації є висвітлення актуальних поглядів Івана Огієнка на важливість якісного володіння молоддю рідною мовою.

Завдання – акцентувати увагу на актуальних поглядах Івана Огієнка щодо якісного володіння молоддю українською мовою; розкрити сутність ідей ученого щодо значення рідної мови в становленні особистості майбутнього фахівця.

Виклад основних положень. У праці "Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства", яку Іван Огієнко опублікував у журналах "Рідна школа" за 1937 рік, вказано на значущість рідної мови для всього суспільства словами: "Мова – то серце народу...". Його державницький підхід до рідної мови і її використання у культурній, виробничій, науковій, освітній та інших сферах функціонування держави залишається актуальним і сьогодні. Він, як один із провідних мовознавців свого часу, добре усвідомлював її значення для фо-

рмування духовності українського народу, а особливо освітян, керівників і науково-педагогічного складу різних навчальних закладів. На думку Івана Огієнка "Наука про рідномовні обов'язки" є окремою галуззю педагогічного знання, оскільки поєднує в собі цілу систему історико-педагогічних, виховних, навчальних і культурологічних ідей, які, на жаль, належним чином не розглядалися і не систематизувалися ученими.

Професор з відповідальністю і переконаністю у правильності своїх поглядів писав: "Збір державних і приватних практик найкращого розвою рідної і літературної мови, потрібних для скорішого духовного поступу народу та його культури, зветься рідномовною політикою або наукою про рідномовні обов'язки" [5, с.12]. Він виокремив якості, які формуються у молоді за умови навчання рідною мовою: співчуття, смиренність, правдивість, відповідальність, милосердя, наполегливість, доброзичливість, ініціативність, терпимість.

Іван Огієнко співпрацював з широкими колами громадськості у справі доопрацювання, підготовки і друкування українськомовних підручників, навчальних і методичних посібників для тих, хто вчиться. Він висунув ряд побажань авторам підручників та навчальних і методичних посібників, які можна об'єднати в кілька груп:

- 1) невиправдане поширення на сторінках видань "місцевих мовних елементів" [9, с.171], тобто діалектизмів;
- 2) використання в текстах архаїзмів, не вживаних у літературній мові;
- 3) вживання "нелітературних форм" [9, с.173], дієслів, відмінків іменників, займенників тощо.

На його переконання, освітній процес має здійснюватися тільки рідною літературною мовою, тому і добір українськомовних книжок для бібліотеки і ведення діловодства повинні забезпечуватись саме нею.

Визначний учений, громадський і політичний діяч привертав увагу до проблеми підвищення статусу українськомовних шкіл "...бо вони виховують свідому націю" [5, с.26]. Іван Огієнко наголошував на створенні належних умов для розвитку і функціонування в Україні рідних мов національних меншин. З цього приводу він писав так: "...державна, яка не має змоги дати своїм меншинам нормально розвивати літературні мови, робить з них своїх неприхильників, що завжди загрожуватимуть її політичній силі" [5, с.14].

На його переконання правильність мови порушується "... не тільки уживанням невідповідних слів та граматичних форм, часто вона порушується й у складні, де знечиснення мови можуть бути глибокі й уперто міцні, бо менше знані" [7, 4]. Професор застерігав педагогів від таких помилок у мові як неправильне тлумачення слів, не вміння вдало добирати синоніми, недоречність висловлювань тощо. Він переконував педагогів, студентів, фахівців різних галузей наукового знання та членів діаспори у необхідності спілкування українською літературною мовою, яка є переконливою, зрозумілою, милозвучною.

"Ясність мови, – наголошував Іван Огієнко, – це дуже важлива вимога до кожного" [7, с.4]. Він обґрунтував

проблему залежності її ясності від окремих факторів: "ясності і простоти нашого думання"; "граматичної правильності побудови речень"; уникання "занадто довгих речень" [7, с.4].

Значне місце у його науково-педагогічній спадщині належить питанню значення милозвучності мови у спілкуванні. Милозвучність є прикметою високої інтелектуальності. Вона "притягує" співрозмовників, викликає у них бажання до продовження бесіди.

Учений застерігав від неправильного використання при спілкуванні з вихованцями архаїзмів, неологізмів, полонізмів, вульгаризмів, калькової мови. Він писав: "У звичайній мові архаїзми псує чистоту літературної мови. Але добрий майстер слова може використати їх і для прикраси свого стилю" [6,с.49]. Аналогічне професор говорив і про неологізми: "Новостворене слово перше довгий час живе поруч старого, точучи з ним завзяту боротьбу за існування"[6, с. 51]. Він радив вводити їх у свою мову не "спонтанно", а поступово, щоб молодь, спілкуючись, відчувала вагу новоствореного слова і намагалася його лексикостувати.

Його турбувало питання культури мови. Учений вказав різноманітні шляхи її підвищення. До них віднесено контроль за сказаним, темп і чистота, лексичне багатство, оволодіння діловим мовленням та його різними писемними видами, дотримання мовного етикету, постійна робота з джерелами, в яких аналізуються відповідні проблеми.

Він доводив, що використання діалектних слів "...шкодить культурному об'єднанню нації", тому що про "...зримість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови" [5, с.15].

Іван Огієнко переконував у вагомості правильного наголосу, акцентував увагу на необхідності дотримання інтелектуальними людьми правил правопису, вказував на важливість донесення цих знань до кожного українця. Він наголошував на тому, що "... коли ми мусимо любити свій народ, то тим самим, мусимо любити, берегти й свою рідну мову, бо без мови народ не може існувати" [3, с.115]. Спираючись на власний досвід, він намагався довести думку про те, що "безмовний народ – не народ" [3,с.115]. Вважаємо за необхідне зазначити, що рівень усвідомлення молодими людьми себе українцями залежить від рівня сприйняття та засвоєння ними складових української культури, удосконалення мовлення.

Виходячи з вище сказаного відзначаємо: серед головних завдань навчання молоді української мови знаходиться формування мотиваційної основи оволодіння нею, прояв інтересу до представленої нею культури, формування словникового запасу, вироблення умінь і навичок оперування мовними засобами в умовах спілкування, загалом, забезпечення мовознавчої компетенції.

Учений стверджував, що мовна культура людини відображає рівень її загального розвитку, тому правильне використання нею словникового запасу відіграє позитивну роль у процесі її вдосконалення, самовдосконалення і самоактуалізації як особистості.

За основними положеннями праці Івана Огієнка "Наука про рідномовні обов'язки" забезпечення високої культури мовлення та спілкування, досконале володіння педагогів нормами літературної мови, їх умінь майстерно користуватися засобами усного і писемного мовлення приводить до формування у молоді, з якою вони працюють, відчуття її краси та неповторності, бажання застосування її лексичного багатства в різних сферах суспільного і громадського життя.

Іван Огієнко запевняв, що показниками культури мовлення є правильна вимова, наголос, чітка структура побудови речень. Він вказував на необхідність участі у реалізації рідномовної політики не лише педагогів, а й державних органів, суспільних організацій, письменни-

ків. Учений вбачав у працях письменників зразки влучних висловлювань, написання слів. У його розумінні той автор книги, який не дотримується цього, завдає збитків рідній культурі. "Письменники, – нагадував професор, – повинні добре пам'ятати, що твори, писані говірковою мовою, мають свою окрему ціль" [5, с.21].

Особливе місце у вихованні любові до рідної мови учений відводив церкві, оскільки, на його переконання, "кожна віра найміцніше зв'язана з рідною мовою народу, бо рідна мова – то основний родючий ґрунт кожної віри" [5, с.23].

Стосовно рідномовної політики у вищій школі вчений зосередив увагу на її впливі у процесі "...перетворення етнографічного народу в культурну націю" [5, 31]. Він розкрив суть рідномовних обов'язків студентів, які полягають в усвідомленні та глибокому засвоєнні ними літературної мови, вимови і правопису. На його думку, цьому сприятиме:

- навчання за рідномовними підручниками, навчальними й методичними посібниками;
- творче оволодіння "...термінологією свого фаху"[5,с. 32];
- впровадження у сферу власної діяльності рідномовної політики;
- збір діалектного матеріалу з метою кращого усвідомлення необхідності літературної мови для всього народу;
- організація гуртків та влаштування свят рідномовного спрямування.

Рідномовні заповіді для учених, вироблені Іваном Огієнком, актуальні і нині. Вони мають свій позитивний вплив на студентів та іншу молодь. Найбільш запам'ятовуваними з них є такі::

- мова вченого має бути зразковою;
 - "...ясний і простий стиль" викладу – "...то найкращий стиль" [5, с.34];
 - "популярний" виклад матеріалу – "...то найцінніший виклад" [5,с.34];
 - цитуючи з різних іншомовних джерел не варто зловживати довгими цитатами оригіналу, а потрібно перекладати їх рідною мовою;
- необхідно постійно працювати над удосконаленням наукової термінології із свого фаху тощо.

"Наука про рідномовні обов'язки" Івана Огієнка розрахована на дотримання освітянами в процесі її впровадження принципів природовідповідності, культуровідповідності, системності, наступності, послідовності.

Вчений був глибоко переконаний, що тільки засвоївши рідну мову, людина пізнає світ, бо у пізнанні нового вона (мова) є обов'язковим чинником, засобом формування її думки і культури.

Розглядаючи мову як явище соціальне він постійно підкреслював її зв'язок з цілісністю особистості і наголошував, що кожна освічена людина мусить знати та впроваджувати в сферу своєї діяльності державну літературну мову. До того ж, вона має дбати про своє постійне мовне самовдосконалення, розвиток внутрішньої мови та багатство її зовнішнього вияву.

Педагоги мають правильно оцінювати процеси, що відбуваються в рідній мові і дбати про формування нею всебічно розвиненої та гармонійної особистості. Іван Огієнко радив виражено підходити до заміни окремих застарілих категорій, термінів і понять. Він протиставляв процес творення рідномовної термінології державного і недержавного народів, акцентуючи увагу на тому, що у державного народу термінологію творить "...урядове життя" а у недержавного – "...державна свідомість інтелігенції" [5, с. 36].

Мова посідає важливе місце у справі виховання патріотів України. Учений зазначив: " ... поки живе мова –

житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорозиться поміж дужчими народами.

За Іваном Огієнком вона "має таку вагу в національному рухові", що її "ставлять на перше почесне місце серед головних наших питань" [8, с. 239-240].

Стосовно навчання і виховання молоді найвагомішими актуальними положеннями концепції рідномовних обов'язків Івана Огієнка є такі: науково-педагогічні працівники мають дбати про ясний стиль викладу навчального матеріалу, дотримання у вищих навчальних закладах вимог рідномовної політики; студенти повинні сприяти поширенню знань про рідномовні обов'язки організацією свят, гуртків тощо; викладачам різноматіних навчальних дисциплін слід демонструвати високу культуру спілкування, дотримуватися українського мовного етикету, привчати до цього вихованців.

Піклуючись про дотримання рідномовних обов'язків в Україні, вчений враховував важливість розвитку рідної мови в діаспорі. Він доводив, що "жодна мова не бринить нам краще, як рідна, українська" [3, с.117], тому й необхідно навчати нею підростаючі покоління. У цьому руслі постало питання застосування необхідної термінології, серед якої важливе місце посідає педагогічна. Саме їй у великому і різноманітному доробку вченого приділяється значна увага.

Іван Огієнко наголошував на тому, що вчені у наукових працях мусять дотримуватися "... однієї для цілої нації спільної наукової термінології" [5, с.35]. Наукова педагогічна термінологія, на його глибоке переконання, "... допомагає розвитку науки", є її "... двигуном розвитку" [5, с. 36], оскільки вона "найкорисніша для народу" [5, с.36]. На сьогодні можемо стверджувати: рідномовна термінологія потрібна для розвитку вітчизняної педагогічної науки, теорії й практики навчання і виховання молодих поколінь. Учений наголошував на дуже актуальному і сьогодні факті: одна справа, боротися за свою українську школу, а друга – практично впроваджувати напрацьовані ідеї, методи й технології у навчально-виховний процес, коли така школа вже є. Невідпрацьованість, недосконалість, іноді невідповідність сучасної педагогічної термінології певною мірою гальмує поступ національної освіти й виховання взагалі, а педагогічної науки зокрема. За Іваном Огієнком педагогічна термінологія, насамперед, необхідна для правильного мовно-стилістичного оформлення створюваних підручників, навчальних і методичних посібників, довідників для педагогів, студентів тощо. Її недоліки вчений убачав у тому, що вона створювалася у попередні часи з великим патріотизмом, але з малим фаховим досвідом. Учений відводив вагоме місце термінологічним словникам у дидактичному забезпеченні рівня викладання різних дисциплін. У статті Б.Кобиллянського "Справа термінологічних словників", опублікованій на сторінках редакційного вченим щомісячника "Рідна мова" знаходимо факти оприлюднення інформації з цієї проблеми. Він зазначив, що публікації за різними напрямками аналізу термінології можна прочитати на сторінках журналу, зокрема про педагогічну термінологію в ч.4 журналу за 1933 р. Автор публікації також додав: "Матеріал для словника окремих говірок – "Рідна мова" за 1933/1937 рр.; багато етимологічного матеріалу в усіх чотирьох річниках "Рідної мови", ще більше матеріалу для словника літературної мови" [1, с.165]. Ним засвідчено той факт, що головний редактор і видавець "Рідної мови" Іван Огієнко приділяв суттєву увагу термінологічним питанням.

Висновки. Розкриваючи актуальні погляди Івана Огієнка на оволодіння молоддю рідною мовою та його ідеї щодо значення рідної мови в становленні особис-

тості майбутнього фахівця ми ще раз переконуємось: навчальні дисципліни слід викладати рідною мовою, тому що вона є найбільшою цінністю народу, найбільш прийнятною ним. Мова у його розумінні є засобом ідентифікації людей, які нею спілкуються, тобто засобом ототожнення в межах певної спільноти.

Сьогодні ми не можемо залишити поза увагою аналізу сучасними науковцями стану вивчення української мови в рідній державі й діаспорі, бо, виявляється, вони як і попередники звертаються до всього народу і стверджують, що головним завданням на сучасному етапі розвитку українського суспільства "... усе ж таки залишалось навчання української мови, яка є основою формування особистості повноцінного українця, засобом його всебічного розвитку та виховання як щирого патріота України на досягнення національної культури" [10, с.262].

У наш час ще потрібно працювати над усвідомленням студентами факту: "... для самовдосконалення особистості та свого національного самоусвідомлення кожен громадянин України повинен, насамперед, знати рідну мову – українську та інші мови, необхідні для забезпечення повновартісної діяльності в будь-якій сфері науки чи практики" [2, с.141].

Список використаних джерел

1. Кобиллянський Б. Справа термінологічних словників / Б.Кобиллянський //Рідна мова. – 1937. – № 4 (52). – С. 165.
2. Марушкевич А. Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини Івана Огієнка: Навчальний посібник з педагогіки / А.Марушкевич. – П.: АСМІ, 2005. – 312 с.
3. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині: Бережимо все своє рідне! Ідеологічно-історичні нариси. – Вінніпег: Віра і культура, 1956. – 168 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347 / 2002: http://www.president.gov.ua/topics/prior_education/82566704.html. – К., 2002. – 13 с. (17. 09. 2004).
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І.Огієнко. – Львів: Фе-нікс, 1995. – 46 с.
6. Огієнко І. Ознаки доброї літературної мови / І.Огієнко // Рідна мова. – 1937. – № 1(49). – С. 49-52.
7. Огієнко І. Ознаки доброї літературної мови / І.Огієнко // Рідна мова. – 1937. – № 1(49). – С. 4.
8. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в українському народному університеті / І.Огієнко. – Київ: Абрис, 1991. – 270 с.
9. Огієнко І. Як укладати початкові читанки: "Жива мова" Франца Агія / І.Огієнко // Рідна мова. – 1937. – № 4. – С. 171-177.
10. Руснак І. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець XIX-XX століття) / І. Руснак. – Чернівці: Рута, 2000. – 364 с.

References

1. Kobyljanskyi B. Sprava terminolohichnykh slovnykiv / B.Kobyljanskyi //Ridna mova. – 1937. – № 4 (52). – S. 165.
2. Marushkevych A. Aktualni problemy naukovo-pedahohichnoi spadshchyny Ivana Ohienka: Navchalnyi posibnyk z pedahohiky / A.Marushkevych. – P.: ASMI, 2005. – 312 s.
3. Mytropolyt Ilarion. Knyha nashoho buttia na chuzhyni: Berezhimo vse svoie ridne! Ideolohichno-istorychni narysy. – Vinnipeh: Vira i kultura, 1956. – 168 s.
4. Natsionalna doktryna rozvytku osvity. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 roku № 347 / 2002: http://www.president.gov.ua/topics/prior_education/82566704.html. – K., 2002. – 13 s. (17. 09. 2004).
5. Ohienko I. Nauka pro ridnomovni обов'язky / I.Ohienko. – Lviv: Feniks, 1995. – 46 s.
6. Ohienko I. Oznaky dobroj literaturnoi movy / I.Ohienko // Ridna mova. – 1937. – № 1(49). – S. 49-52.
7. Ohienko I. Oznaky dobroj literaturnoi movy / I.Ohienko // Ridna mova. – 1937. – № 1(49). – S. 4.
8. Ohienko I. Ukrainaska kultura. Korotka istoriia kulturnoho zhyttya ukraiynskoho narodu: Kurs, chytanyy v ukraiynskomu narodnomu universyteti / I.Ohienko. – Kyiv: Abrys, 1991. – 270 s.
9. Ohienko I. Yak ukladaty pochatkovi chytanky: "Zhyva mova" Frantsa Ahiya / I.Ohienko // Ridna mova. – 1937. – № 4. – S. 171-177.
10. Rusnak I. Rozvytok ukraiynskoho shkilnytstva v Kanadi (kinets XIXX stolittya) / I. Rusnak. – Chernivtsi: Ruta, 2000. – 364 s.

Надійшла до редколегії 03.10.16

A. Marushkevych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

YOUTH AND NATIVE UKRAINIAN LANGUAGE: ACTUAL VIEWS OF IVAN OGIIENKO

The actual views of Ivan Ogiienko on youth possession of Ukrainian language have been revealed in the article. The attention is paid onto qualities, which are forming in young people by means of the native language. The native language obligations have been analyzed for certain categories of professionals. The attention is focused on the importance of teaching subjects in native language, culture of speaking by scientific and teaching staff, using pedagogical terminology. The author warned from incorrect using of archaisms, neologisms, polonisms, vulgarisms. In the article author mentioned the need to create library collections with prevailing number of the native language sources, points the importance of compliance with obligations by representatives of the Ukrainian diaspora.

Keywords: Ivan Ogiienko, native language, the official language, native language responsibilities, subjects, pedagogical terminology, Ukrainian diaspora.

А. Марушкевич, д-р пед. наук, проф.
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МОЛОДЁЖЬ И РОДНОЙ УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК: АКТУАЛЬНЫЕ ВЗГЛЯДЫ ИВАНА ОГИЕНКО

Раскрываются актуальные взгляды Ивана Огиенко о владении молодёжи украинским языком. Обращается внимание на качества, которые формируются у молодых людей средствами родного языка. Анализируются родноязычные обязанности отдельных категорий специалистов.

Акцентируется внимание на значение овладения представителями национальных меньшинств родным и государственным языками. Сосредотачивается внимание на важности преподавания родным языком учебных дисциплин, культуры речи научно-педагогического сотрудника, использовании педагогической терминологии. Указывается на важности придерживаться родноязычных обязанностей представителями диаспоры.

Ключевые слова: Иван Огиенко, родной язык, государственный язык, учебные дисциплины, педагогическая терминология, украинская диаспора.

Відомості про автора

Марушкевич Алла Адамовна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна, Київ.

Контактна інформація: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net.

Марушкевич Алла Адамовна – доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедрою педагогіки, факультета психології, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна, Київ.

Контактная информация: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net.

Marushkevych Alla – Ukraine, Kyiv; Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief of Pedagogy Department of Faculty of Psychology at Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv.

Contact information: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net.

УДК 378.147

Т. Люріна, канд. пед. наук, проф.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітопіль

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено питання підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів екологічної культури; розкрито авторську позицію щодо вирішення означеного процесу. Філософську основу екологічного імперативу становить історико-матеріалістична концепція взаємодії суспільства і природи, що дає методологічний ключ до розуміння екологічних проблем сучасності.

Виявлено, що ефективними педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів екологічної культури є: створення еколого-виховного середовища у вищому навчальному закладі на основі діалогічної взаємодії суб'єктів екологічної діяльності; застосування технологій підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів екологічної культури у позааудиторній екологічній діяльності студентів; варіативне оновлення навчальних програм; моніторинг динаміки готовності майбутніх учителів до формування в молодших школярів екологічної культури.

Ключові слова: майбутні вчителі, молодші школярі, екологічна культура, екологічна освіта.

Постановка проблеми. Найактуальнішою проблемою всіх цивілізованих країн є оптимізація взаємодії суспільства і природи шляхом підвищення рівня екологічної культури населення. У ситуації, що склалася на сьогодні у світі і, зокрема, в Україні великого значення набувають пропаганда екологічних знань та відповідно організована система екологічної освіти, яка за останні роки виросла в цілісну педагогічну теорію і практику. Аналіз сучасних державних документів та наукових джерел дозволяє стверджувати, що в Україні на сьогодні створено спеціальні структури для формування політики у галузі екологічної освіти.

Головною метою діяльності вищих навчальних закладів є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, а також формування системи гуманістичних цінностей, де цінність природи і суспільства визначаються як провідні (Національна доктрина розвитку освіти Украї-

ни, Закон України „Про вищу освіту”, Державна програма „Вчитель”, Концепція педагогічної освіти, Концепція екологічної освіти тощо).

Розв'язання поставлених завдань екологічної освіти значною мірою залежить від урахування готовності майбутніх учителів до формування у школярів екологічної культури. З цього випливає, що професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів є актуальною проблемою у діяльності вищих навчальних закладів і потребує нових підходів до оптимального розв'язання.

Стан дослідження. показав, що за останні роки деякі аспекти проблеми підготовки майбутніх учителів до формування у школярів екологічної культури знайшли відображення у наукових доробках багатьох українських учених. Так, у дисертаційних роботах розкриті питання формування у студентів природничо-наукової картини світу (А. В. Степанюк [5]), теорії і методики формування еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закла-